

4. Aneksy

Aneks 1. Słownik

Słownik zawiera najważniejsze terminy fachowe użyte w tekście poradnika, dostępne przeważnie wyłącznie w specjalistycznych słownikach i podręcznikach. W przypadku, gdy określony wyraz występuje w języku potocznym, tu podano tylko jego znaczenie stosowane w naukach przyrodniczych i użyte w konkretnym kontekście.

Uwaga

Siedliska przyrodnicze w rozumieniu Dyrektywy Siedliskowej (i w ślad za nią Ustawy o ochronie przyrody) są to „obszary lądowe lub wodne wyodrębnione w oparciu o cechy geograficzne, abiotyczne i biotyczne, zarówno całkowicie naturalne, jak i półnaturalne”.

Termin „siedlisko” pojawiający się w niektórych hasłach słownika jest stosowany w innym znaczeniu niż „siedlisko przyrodnicze”. Zgodnie z definicją stosowaną w ekologii siedlisko jest to całokształt warunków abiotycznych (wodnych, glebowych, klimatycznych), niezależnych od biocenozy. Z każdym typem siedliska, zależnym od kombinacji czynników abiotycznych, jest związana pewna liczba ekosystemów (mniejsza lub większa, zależnie od lokalnych warunków abiotycznych i działalności człowieka). Siedlisko przekształcone przez biocenozę nazywane jest biotopem.

Abiotyczny – nieożywiony element środowiska (np. woda, osady).

Acidofity (acydofity) – rośliny kwasolubne, występujące na podłożu kwaśnym.

Agregacja (w odniesieniu do roślinności) – skrajnie uproszczona fitocenoza tworzona przez osobniki jednego gatunku.

Allchtoniczny – obcy, przeciwieństwo autochtonicznego = rodzimego (np. gatunek, zbiorowisko, substancje docierające do ekosystemu z zewnątrz).

Aluwia (poj. aluwium) – osady rzeczne naniesione przez wody rzeki i osadzone w jej korycie lub na terenie rzecznej.

Aluwialny – pochodzący z aluwów, wytworzony przez aluwia. Osady aluwialne, złoża aluwialne, gleby aluwialne.

Amfibiologiczny (amfibiologiczny) – przystosowany do życia zarówno na lądzie, jak i w wodzie. Amfibiologiczny, ziemno-wodny.

Amplituda ekologiczna – zakres warunków środowiskowych, w jakich występuje gatunek (zbiorowisko roślinne).

Antropofity – gatunki obce naturalnej (rodzimej) flory danego terenu; należą do nich gatunki, które powstały dzięki człowiekowi, przywędrowały dzięki niemu albo przetrwały na siedliskach antropogenicznych.

Antropogeniczny – będący wynikiem działalności człowieka.

Antropopresja – ogół bezpośrednich i pośrednich działań człowieka prowadzących do różnorodnych (negatywnych lub pozytywnych) zmian w środowisku przyrodniczym.

Atlantycki (gatunek, element, zespół roślinny itp.) → element atlantycki, atlantyckie zbiorowisko.

Atlantyckie zbiorowisko – zbiorowisko wykształcone na obszarach będących pod wpływem klimatu atlantyckiego (→ klimat atlantycki).

Azonalny (niestrefowy) – niezwiązany z określoną strefą klimatyczno-roślinną, występujący w różnych strefach na właściwych dla siebie, często skrajnych siedliskach (np. roślinność wodna, solniskowa).

Auksochoryczne zbiorowiska – zbiorowiska roślinne rozprzestrzeniające się pod wpływem człowieka.

Autogeniczne zbiorowiska – zbiorowiska roślinne powstałe pod wpływem czynników całkowicie niezależnych od człowieka; należą do nich z. pierwotne i z. naturalne (→).

Autekologia – dział ekologii zajmujący się badaniem zależności między organizmem lub gatunkiem a środowiskiem.

Biocenoza – ogół populacji roślinnych (fiocenozy) i zwierzęcych (zoocenozy) żyjących w określonym ekosystemie.

Biogeny (nutrienty, biopierwiastki) – pierwiastki chemiczne niezbędne do życia, które wchodzi do składu organizmów i uczestniczą w przebiegu procesów życiowych. Dzielą się na makroelementy (azot, fosfor, potas, wapń, żelazo, magnez) i mikroelementy (m.in. cynk, miedź, sód, selen, krzem).

Biomasa – masa organizmów żyjących w ekosystemie lub na jednostkę powierzchni/objętości (np. osobników, populacji, całkowita).

Bioróżnorodność (różnorodność biologiczna) – różnorodność form i struktur żywej materii; dotyczy trzech poziomów organizacji przyrody i obejmuje: różnorodność wewnątrzgatunkową (genetyczną i populacyjną), różnorodność gatunkową i różnorodność ekosystemów.

Biotop – nieożywiona część ekosystemu, środowisko życia konkretnej biocenozy; zespół czynników abiotycznych, które są przekształcane przez tę biocenozę.

Biotyczny – ożywiony (o elemencie ekosystemu – roślinach, zwierzętach).

Biochora – wycinek przestrzeni zajętej przez jedną fitocenozę.

Borealny (gatunek, element, zespół roślinny itp.) → element borealny.

Bryoflora (bryoflora) – flora mśzaków (→).

Byliny – wieloletnie rośliny zielne (→), które na zimę tracą całkowicie lub częściowo pędy nadziemne i odnawiają się z pąków podziemnych lub zimujących przy powierzchni ziemi.

- Charakterystyczny gatunek** – gatunek znajdujący optymalne warunki życia (wyrażone najczęstszym występowaniem, najlepszym rozwojem itp.) w określonym syntaksonie (→), często wyłącznie w nim występujący.
- Chasmofity** – wyspecjalizowane ekologicznie gatunki roślin, rosnące głównie lub wyłącznie w szczelinach skalnych (zarówno skał wapiennych, jak i krzemianowych).
- Czynnik edaficzny** – pojęcie z zakresu ekologii roślin, dotyczące wymagań glebowych rośliny lub zbiorowiska roślinnego (→).
- Czynnik orograficzny** – w ekologii roślin pojęcie obejmujące zakres wysokości, rzeźby terenu i ekspozycji.
- Degeneracja** – uproszczenie lub rozchwianie struktury i funkcji ekosystemu lub fitocenozy (→), zwykle pod wpływem działań człowieka, inwazji gatunku obcego itp.
- Deluwium (mn. deluwia)** – materiał glebowy zmyty ze zboczy i osadzony u ich podnóży.
- Deluwialny** – powstały z deluwii.
- Deniwelacja** – różnica wysokości pomiędzy punktem wyżej położonym na danym terenie a jego punktem najniższym.
- Denudacja** – proces niszczenia wyniosłości oraz wyrównywania powierzchni Ziemi wskutek m.in. erozji, wietrzenia, sputkiwania.
- Diaspory** – twory (tj. nasiona, zarodniki, rozmnóżki wegetatywne) umożliwiające przemieszczanie się rośliny na odległość.
- Dysjunkcja** – przerwa w zasięgu (obszarze występowania) gatunków roślin lub zwierząt.
- Epifityczny** – rosnący na innych roślinach, np. na gałęziach drzew.
- Fenologia** – nauka o rytmice sezonowej przyrody.
- Edaficzne (warunki)** – warunki pokarmowe.
- Ekosystem** – układ obejmujący wszystkie organizmy żywe żyjące na określonym obszarze (biocenozę), materię organiczną i środowisko nieożywione (biotop). Biocenoza i biotop powiązane są funkcjonalnie poprzez obieg materii i przepływ energii.
- Ekoton** – przejściowy pas między dwoma ekosystemami, w którym występują elementy obu z nich.
- Ekotyp** – populacja w obrębie gatunku, w wyniku ewolucji przystosowana do specyficznych warunków środowiskowych.
- Ekstrazonalny** – obcy dla danej strefy klimatyczno-roślinnej, występujący w jej obrębie tylko w specjalnych warunkach, właściwy dla innej strefy.
- Element atlantycki** – pojęcie z zakresu fitogeografii, dotyczące zasięgu występowania gatunku lub zbiorowiska obejmującego obszary w bezpośredniej strefie oddziaływania klimatu atlantyckiego. W Europie element atlantycki najliczniej reprezentowany jest w zachodniej i północno-zachodniej części kontynentu.
- Element borealny** – pojęcie z zakresu fitogeografii, dotyczące zasięgu występowania gatunku lub zbiorowiska obejmującego obszary w strefie oddziaływania klimatu borealnego. W Europie element borealny najliczniej reprezentowany jest w północnej i północno-wschodniej części kontynentu.
- Element kontynentalny** – pojęcie z zakresu fitogeografii, dotyczące zasięgu występowania gatunku lub zbiorowiska obejmującego obszary w bezpośredniej strefie oddziaływania klimatu kontynentalnego. W Europie element kontynentalny najobficiej reprezentowany jest we wschodniej i środkowo-wschodniej części kontynentu.
- Element sarmacki** – pojęcie z zakresu fitogeografii, dotyczące zasięgu występowania gatunku lub zbiorowiska obejmującego obszary Wyżyny Lubelskiej i zachodniej Ukrainy.
- Element subatlantycki** – pojęcie z zakresu fitogeografii, dotyczące zasięgu występowania gatunku lub zbiorowiska obejmującego obszary w strefie oddziaływania klimatu atlantyckiego sięgającego w głąb kontynentu. W Europie element subatlantycki najsilniej reprezentowany jest w zachodniej i środkowo-zachodniej części kontynentu.
- Element subkontynentalny** – pojęcie z zakresu fitogeografii, dotyczące zasięgu występowania gatunku lub zbiorowiska obejmującego obszary w słabszej strefie oddziaływania klimatu kontynentalnego. W Europie element subkontynentalny najsilniej reprezentowany jest w środkowo-wschodniej części kontynentu.
- Endemit** (gatunek endemiczny) – gatunek rośliny lub zwierzęcia o zasięgu ograniczonym do ściśle określonego obszaru, zazwyczaj niewielkiego.
- Eoliczny (proces)** – zachodzący pod wpływem działalności wiatru, który powoduje wywiewanie (czyli deflację) drobnego materiału mineralnego i organicznego lub jego nagromadzenie, czyli akumulację. W efekcie p.e. na siedliskach wydmy następuje odwiewanie lub zasypywanie piaskiem i tworzenie się wydmy i zagłębień międzywydmowych.
- Erozja** – mechaniczne niszczenie powierzchni Ziemi (skał, gleby), połączone z usuwaniem zerodowanego materiału, powodowane głównie przez wody (m.in. erozja rzeczna, abrazja) i wiatr (m.in. deflacja).
- Eutrofilny** – organizm wymagający żyznych, bogatych w składniki odżywcze siedlisk.
- Eutrofizacja** – wzrost żyzności, proces nagromadzania się substancji pokarmowych, głównie azotu i fosforu.
- Ewapotranspiracja** – ubytek wody z powierzchni gleby do atmosfery wskutek parowania bezpośredniego z gleby i oddawania wody przez rośliny.
- Fanerofity** – rośliny jawnopączkowe, wg form życiowych Raunkiaera, rośliny o pączkach odnawiających,

umieszczonych wysoko na pędach nadziemnych; do fanerofitów zalicza się większość gatunków drzew i krzewów liściastych.

Fitocenoza, płat – realnie istniejące zbiorowisko roślinne będące częścią konkretnego ekosystemu.

Fitofilny – gatunek zwierzęcy żyjący w zbiorowiskach roślinnych.

Fitogeografia (=geografia roślin) – nauka o rozmieszczeniu geograficznym roślin i ich zbiorowisk oraz o prawach rządzących tym rozmieszczeniem.

Fluwalny – rzeczny, związany z rzeką. Erozja fluwalna, formy fluwalne, osady fluwalne, flora i fauna fluwalna.

Formy fluwalne – formy rzeźby terenu powstałe z utworów geologicznych osadzonych przez wody rzeczne.

Flora – ogół gatunków roślin żyjących na jakimś obszarze.

Fluwiogeniczny – pochodzący z procesów zachodzących pod wpływem wód rzecznych.

Geofity – rośliny ziemnopączkowe, czyli takie, których pąki zimują pod powierzchnią ziemi; w naszej florze rośliny z podziemnymi kłączami, cebulami i bulwami.

Generatywny (osobnik) – zdolny do rozmnażania, będący w fazie kwitnienia, owocowania lub rozsiewania nasion.

Glaćjalny – związany z okresem lodowcowym.

Gleba szkieletowa – gleba z dużą zawartością odłamków skalnych.

Gleby gruntowoglejowe – gleby, w których zachodzą procesy glejowe pod wpływem wód gruntowych.

Gleby hydrogeniczne – gleby, których fizykochemiczne i biologiczne właściwości są kształtowane przez wodę jako czynnik dominujący.

Gleby opadowoglejowe – gleby w których zachodzą procesy glejowe pod wpływem wody opadowej.

Glony makroskopowe – glony tworzące widoczne gołym okiem plechy, kilkucentymetrowej wielkości lub większe, często rozpoznawalne bez użycia mikroskopu; mogą należeć do różnych grup taksonomicznych (w wodach słodkich przedstawiciele zieleńców, ramienic, krasnorostów i sinic).

Gołoborze – rumowisko skalne na zboczu góry.

Halofilny – słonolubny (zob. halofity).

Halofity (słonorośla) – rośliny przystosowane do życia na podłożu zasolonym, przesyconym rozpuszczalnymi solami, głównie chlorkami: sodowym, wapniowym i magnezowym oraz węglanami – sodowym i magnezowym.

Higrofilny – pojęcie z zakresu ekologii roślin, dotyczące wymagań wilgotnościowych rośliny lub zbiorowiska. W tym wypadku pojęcie to oznacza, że gatunek do swojego rozwoju wymaga dużej wilgotności.

Juvenilny (osobnik) – będący w fazie młodocianej, różniący się często pokrojem od osobnika dorosłego, niezdolny jeszcze do rozmnażania, niewykształcający pędów generatywnych z nasionami.

Kadłubowe zbiorowiska – zbiorowiska zubożate florystycznie, najczęściej na skutek silnej, jednostronnej antropopresji, pozbawione gatunków charakterystycznych i często wskutek tego niedające się zaklasyfikować do określonego zespołu, a jedynie do jednostek wyższej rangi (związku lub nawet rzędu).

Kalcyfity – rośliny wapieniolubne, występujące na glebach o dużej zawartości związków wapnia.

Kem – pagór powstały w otwartych szczelinach w obrębie lodowca lub martwego lodu z materiału transportowanego przez wody z topniejącego lodu.

Kenofity – gatunki obce naturalnej florze danego terenu, przybyte po XV wieku, trwale zadomowione.

Klasa zespołów – wysoka jednostka systematyki zbiorowisk roślinnych, często odpowiadająca także podstawowym grupom ekologicznym zbiorowisk roślinnych, jak np. bory, olsy, łąki.

Klimaks – hipotetyczne stabilne zbiorowisko typowe dla lokalnego klimatu, będące ostatecznym stadium sukcesji (jest to jedna z wielu definicji stosowanych w literaturze; w niniejszym przewodniku pojęcie jest stosowane zgodnie z powyżej cytowaną definicją).

Klimat morski, atlantycki – łagodny, o niewielkich wahanach temperatury i dość wysokich opadach; typowy głównie dla strefy umiarkowanej.

Kontynentalizacja – zmiana klimatu w gradiencie czasowym lub geograficznym, polegająca na dominacji cech klimatu kontynentalnego (ostre zimy, suche i gorące lata).

Kontynentalny (gatunek, element, zespół roślinny itp.) → element kontynentalny.

Korytarz ekologiczny – obszar umożliwiający migrację roślin, zwierząt lub grzybów. K.e. ma zazwyczaj kształt wydłużony. Funkcję k.e. często pełnią doliny rzeczne.

Kreda jeziorna – gytia wapienna o zawartości węgla wapnia przekraczającej 80%.

Kryptodepresja – występuje, gdy dno śródlądowego zbiornika wodnego znajduje się poniżej poziomu morza.

Krzewinka – roślina wieloletnia o zdrewniałych pędach, nieprzekraczająca 0,5 metra wysokości, często o licznych rozgałęzieniach i płożących pędach.

Kserofilny – „lubiący suszę” – o gatunku, a także o zbiorowisku roślinnym złożonym z kserofitów (→).

Kseromorficzny (gatunek) – przystosowany do życia na siedliskach suchych dzięki wydajnemu gospodarowaniu wodą przez obniżenie transpiracji lub dzięki magazynowaniu wody w różnych organach, np. w łodygach, liściach lub korzeniach.

Ksenospontaniczne zbiorowiska – zbiorowiska antropogeniczne opanowujące siedliska niezdegradowane lub nieznacznie zdegradowane; w przeważającej części zbudowane z gatunków obcych, które wypierają składniki zastanego zbiorowiska.

- Kserofit** – roślina związana ze środowiskiem suchym, odporna na susze.
- Lichenoflora** – flora porostów.
- Litosole** – gleby inicjalne skaliste, szkieletowe, wytworzone ze skały masywnej; na ogół w górach.
- Makrozoobentos** – żyjące na dnie zbiorników wodnych makroskopowe zwierzęta bezkręgowce o rozmiarach ciała większych niż 1 mm.
- Mada** – gleba aluwialna (napływowa), utworzona z osadów rzecznych z domieszką substancji organicznych, o warstwowanym profilu, z reguły bardzo żyzna. Określenie odnosi się zarówno do gatunku gleby (wówczas w zależności od składu mechanicznego wyróżnia się mady lekkie, średnie, ciężkie), jak i typu gleby (w zależności od procesu glebotwórczego: próchniczne, czarnoziemne, brunatne).
- Makromorfologia złoża torfowego** – ogólny kształt złoża torfowego.
- Malakofauna** – fauna mięczaków.
- Mezofilny** – (gatunek, zbiorowisko roślinne) – występujący w środowisku o umiarkowanym natężeniu czynników ekologicznych (np. temperatury, wilgotności).
- Mikrorelief** – niewielkie różnicowanie (często lokalne) rzeźby terenu na powierzchni większych jednostek geomorfologicznych.
- Młodoglacjalny** – związany z niedawnym (w geologicznym pojęciu) zlodowaceniem.
- Morena czołowa** – materiał skalny nagromadzony u czoła lodowca podczas jego postoju.
- Mszaki** – grupa roślin, w skład której wchodzi mchy właściwe, mchy torfowce i wątrobowce.
- Nalot** – występujące w większej ilości siewki i młode osobniki drzew na dnie lasu lub na innym gruncie, wyrosłe spontanicznie z nasion, do czasu, gdy wyrosną ponad warstwę roślin zielnych.
- Naturalne zbiorowisko** – zbiorowisko, które powstało z gatunków rodzimych bez udziału człowieka; uległo wpływowi gospodarki człowieka, ale zachowało swój pierwotny skład florystyczny.
- Nekromasa** – obumarłe, słabo rozłożone szczątki organizmów, odkładające się na powierzchni gleby (częściowo pokrywa się z pojęciem ściółki w lasach).
- Neofity, neofityzacja** – gatunki obcego pochodzenia, przybyłe po XV wieku, trwale zadomowione na pierwotnych siedliskach, wchodzące do zbiorowisk naturalnych. Neofityzacja – jedna z form degeneracji zbiorowisk roślinnych polegająca na wkraczaniu i zadomawianiu się obcych gatunków w zbiorowiskach naturalnych.
- Neutrofilny** – preferujący podłoże o obojętnym odczynie.
- Nitrofilny** – pojęcie z zakresu ekologii roślin, dotyczące wymagań troficznych rośliny lub zbiorowiska. W tym wypadku pojęcie to oznacza, że gatunek do swojego rozwoju wymaga dużej ilości azotu w glebie.
- Nitrofit** – gatunek występujący i preferujący do życia i rozwoju miejsca o dużym stężeniu azotu w glebie.
- Niżówka** – okres niskich stanów wód w rzece, spowodowanych ograniczeniem zasilania koryta rzecznej w wodę ze zlewni w wyniku suszy lub zimą, także jako efekt przemarznięcia gruntu na obszarze zlewni; w okresach niżówek rzeka zasilana jest wyłącznie przez wody podziemne.
- Nutrienty** → biogeny.
- Ochrona bierna** – ochrona prowadzona bez stosowania zabiegów.
- Ochrona ex situ** – ochrona roślin i zwierząt drogą przeniesienia ich w inne miejsce: do ekosystemów zastępczych, w których mogą żyć w warunkach naturalnych lub do środowisk sztucznie stworzonych (np. ogrodów botanicznych), w których wymagają stałej opieki człowieka. Należą tu także banki nasion i banki genów.
- Ochrona in situ** – ochrona roślin i zwierząt w miejscu ich naturalnego występowania.
- Ochrona renaturalizacyjna (renaturalizacja)** – przywracanie do stanu bardziej naturalnego.
- Ochrona ścisła (całkowita, zupełna)** – zakaz wszelkiej ingerencji w warunki życia organizmów i funkcjonowanie ekosystemów na obszarze chronionym.
- Ochrona zachowawcza** – rodzaj ochrony biernej, lecz w odróżnieniu od ochrony ścisłej dopuszczająca możliwość ingerencji.
- Okrajek** – pas roślinności zielnej na skraju lasu.
- Oligotroficzny** – ubogi w substancje pokarmowe.
- Oportunistyczny** – gatunek słabo wyspecjalizowany, mogący żyć w różnych siedliskach i łatwo przystosowujący się do zmian warunków środowiskowych.
- Orograficzny** → czynnik orograficzny.
- Oszyjek** – pas krzewów na skraju lasu.
- Oz** – piaszczysto-zwirowy wał powstały w szczelinach i tunelach lodowców czynnych, z materiału transportowanego przez wody wewnątrz lodowca.
- Pas ekologiczny** – tu: cyklicznie pozostawiany bez koszenia kilkumetrowy pas roślinności łąkowej, spełniający rolę ochronną dla gniazdujących ptaków lub zachowujący żerowiska, jest to także miejsce umożliwiające pełny rozwój gatunkom roślin późno kwitnących i wykształcających nasiona.
- Perdochoryczne zbiorowiska** – zbiorowiska naturalne, utrzymujące się na siedliskach niezdegradowanych, zmniejszające swój areal pod wpływem gospodarki człowieka.
- Petryfikacja** – proces przemiany w kamień, np. osadu w twardą skałę.
- Pierwotne zbiorowiska** – zbiorowiska roślinne powstałe z gatunków rodzimych, bez śladów degeneracji spowodowanej działalnością człowieka.
- Piętro alpejskie (piętro halne)** – pas roślinności w wysokich górach (zwykle powyżej 1600–1800 m n.p.m.),

w którym dominują wysokogórskie murawy. W Polsce wytworzyło się tylko w Tatrach, na Babiej Górze i w Karkonoszach.

Piętro subalpejskie (piętro kosodrzewiny) – pas roślinności górskiej o charakterze przejściowym między lasami górnego regla, a murawami piętra alpejskiego. W Tatrach na wysokości 1550–1850 m n.p.m., w pozostałych górach niżej. W naszych warunkach dominują w nim zarośla kosodrzewiny (w Karpatach Zachodnich i w Sudetach) lub zarośla olchy kosej, jarzębiny i wierzby śląskiej (Bieszczady).

Piętro subniwalne (piętro turniowe) – pas roślinności wysokogórskiej, ponad piętrem halnym; w Polsce tylko w Tatrach powyżej 2200–2300 m n.p.m.; tworzą je niewielkie płyty luźnych muraw naskalnych i porostów.

Plecha – wegetatywne ciało glonów, śluzowców, grzybów lub porostów.

Podrost – młode pokolenie drzew o wysokości ponad 50 cm, wyrosłe pod okapem lasu, które w przyszłości wchodzić będzie w skład górnej warstwy drzewostanu.

Podzespół – syntakson hierarchicznie niższy od zespołu, wyróżniany na podstawie obecności pewnych gatunków (wyróżniających) jako odzwierciedlenia odrębności lokalnosiedliskowych lub regionalnych.

Półnaturalne zbiorowiska – zbiorowiska powstałe wskutek działalności człowieka, zbudowane z gatunków rodzimych, z niewielkim udziałem gatunków obcych, które jednak nie wykazują reducyjnego stosunku do innych składników zbiorowiska.

Procesy glejowe – biochemiczne procesy redukcji różnych glebowych związków mineralnych (żelaza, manganu itp.), przebiegające w warunkach utrudnionego dostępu powietrza.

Przemymna gospodarka wodna – pojęcie z zakresu gleboznawstwa, obejmujące opis sposobu zaopatrywania gleby w wodę. Ten typ gospodarki wodnej występuje głównie na glebach piaszczystych i piaskach i polega na pionowym ruchu wody w dół (przemymaniu gleb).

Psammofilny – przystosowany do życia na siedliskach piaszczystych.

Psammofty – rośliny rosnące na piasku, dla których piaszczyste podłoże jest naturalnym siedliskiem.

Ranker – pojęcie z zakresu gleboznawstwa oznaczający typ gleby mineralnej, słabo wykształconej.

Refugium (ostoja) – obszar (zwykle niewielki), na którym dzięki korzystnym warunkom mogły przetrwać rośliny lub zwierzęta, które gdzie indziej wyginęły.

Regosole – luźne gleby inicjalne o bardzo małej ilości materii organicznej, wykształcone w wyniku erozji lub działań eolicznych.

Relikt, reliktowy – gatunek rośliny lub zwierzęcia zachowany w danym regionie na ograniczonym, zwykle

niedużym obszarze, niegdyś szerzej rozmieszczony; określenie zwykle stosuje się w odniesieniu do populacji, które przetrwały w okresie zlodowaceń; najczęściej w wysokich położeniach górskich.

Retencja wodna – gromadzenie się wody opadowej (także śniegu i lodu) w gruncie, w rzekach, w jeziorach oraz magazynowanie jej w sztucznych zbiornikach. Retencja rzeczna, jeziorna, gruntowa, leśna, naturalna, sztuczna, przeciwpowodziowa; zbiornik retencyjny, retencja bagien, dolin i koryt rzecznych; zmniejszyć lub zwiększyć retencję.

Regeneracja – w odniesieniu do zbiorowisk roślinnych: proces spontanicznej odbudowy zbiorowiska, które wcześniej uległo procesowi degeneracji, czyli przekształceniom polegającym na zaburzeniach struktury i funkcji oraz wymianie składu florystycznego.

Roślinność – ogół zbiorowisk roślinnych występujących na pewnym obszarze.

Rośliny naczyniowe – rośliny posiadające wyspecjalizowaną tkankę do przewodzenia wody (należą tu paprotniki i rośliny nasienne).

Rośliny zielne – rośliny o łodygach niezdrewniałych.

Różnorodność biologiczna – zob. bioróżnorodność.

Ruderalne zbiorowiska – zbiorowiska występujące na siedliskach wtórnych, stosunkowo silnie zmienionych przez człowieka, często na zanieczyszczonych glebach, narażone na gwałtowne zmiany.

Runo – dwie najniższe warstwy zbiorowiska leśnego: warstwa zielna (ziół) oraz warstwa porostowo-mszysta (przyziemna).

Sandru – piaszczysta równina (ściśle – stożek napływowy) powstała w okresie zlodowacenia w wyniku akumulacji wodnolodowcowej przed czołem lodowca. Powierzchnia sandru może być równa lub urozmaicona różnej genezy zagłębieniami i dolinami.

Sarmacki → element sarmacki

Seralny – przejściowy; o zbiorowisku roślinnym: stanowiący nietrwałe stadium sukcesji (zbiorowisko seralne).

Siewka – młody osobnik rośliny. Pojęcie dotyczy zwłaszcza roślin drzewiastych i oznacza młodą roślinę z liścieniami, w pierwszym roku życia, po wykiełkowaniu.

Słonorośla → halofity.

Soliflukcja – powolne osuwanie się (spętywanie) zwierzeliny nasyconej wodą po przemarznietym podłożu na stoku; zjawisko obserwowane w wysokich górach i w obszarach polarnych.

Spływ powierzchniowy – spływ wody opadowej lub roztopowej po powierzchni stoku (na powierzchni gruntu).

Spływ śródpokrywowy – powolny (najczęściej) ruch wody pod powierzchnią gruntu, w obrębie luźnego materiału skalnego, czyli pokryw stokowych (zwietrzelin, deluwiiów, pokryw blokowych, itp.).

Subatlantycki (gatunek, element, zespół roślinny itp.) – zob. element subatlantycki.

- Subarktyczny** – występujący w obszarach sąsiadujących z Arktyką (lub bardzo przypominający obiekty tam się znajdujące).
- Subkontynentalny (gatunek, element, zespół roślinny itp.)** – zob. element subkontynentalny.
- Sukcesja** – kierunkowe zmiany roślinności polegające na następowaniu po sobie zbiorowisk roślinnych (ekosystemów) różniących się strukturą i składem gatunkowym. Sukcesja rozpoczyna się od stadium inicjalnego, po którym następują stadia przejściowe, a kończy najbardziej trwałym stadium końcowym, odpowiednim dla określonych warunków siedliskowych, tzw. klimaksem.
- Sukcesja naturalna** – sukcesja odbywająca się spontanicznie, tzn. bez wpływu człowieka na jej przebieg.
- Sukcesja pierwotna** – sukcesja odbywająca się w miejscach, które nie były wcześniej zajęte przez rośliny, ich szczątki lub inne formy materii organicznej.
- Sukcesja wtórna** – sukcesja odbywająca się w miejscach, w których występująca poprzednio roślinność uległa zniszczeniu.
- Sukulenty** – rośliny gruboszowate, występujące na siedliskach suchych i skrajnie suchych, o silnie zgrubiałych liściach lub łodygach przystosowanych do magazynowania wody.
- Synantropijne gatunki** – towarzyszące człowiekowi gatunki rodzime lub obce, występujące przede wszystkim na siedliskach sztucznych.
- Synantropijne zbiorowiska** – zbiorowiska powstałe i utrzymujące się dzięki człowiekowi, zbudowane głównie z gatunków obcych.
- Syntakson** – ogólna nazwa każdej jednostki systematyki zbiorowisk roślinnych (podzespół, zespół, związek, rząd, klasa zespołów itd.).
- Syntaksonomia** – nauka o systematyce zbiorowisk roślinnych.
- Synuzjum** – drobnopowierzchniowe ugrupowanie roślin będące częścią jakiegoś zbiorowiska roślinnego, złożone z gatunków należących do tej samej formy życiowej lub/i zachowujących podobne właściwości ekologiczne.
- Szata roślinna** – flora i zbiorowiska roślinne (łącznie).
- Średnia woda** – woda najczęściej przepływająca. Koryto średniej wody – koryto o morfologii kształtowanej przez wody najczęściej przepływające.
- Świeży** – dotyczy określenia wilgotności, oznaczając gleby ani suche, ani wilgotne.
- Takson** – ogólna nazwa każdej jednostki systematyki organizmów żywych (podgatunek, gatunek, rodzaj, rodzina, rząd itd.).
- Terasa akumulacyjna** – terasa rzeczna utworzona w wyniku akumulacji aluwii.
- Termofilny** – ciepłolubny (zob. termofity).
- Termofity** – rośliny ciepłolubne, występujące w miejscach ciepłych, często nagrzanych przez słońce (np. na południowych i zachodnich zboczach wzniesień).
- Torfowisko niskie** – torfowisko zasilane przez wody podziemne lub powierzchniowe, zawierające znaczną lub umiarkowaną ilość odżywczych substancji mineralnych.
- Torfowisko przejściowe** – torfowisko zasilane w znacznej części przez wody opadowe lub bardzo ubogie w związki odżywcze wody powierzchniowe.
- Torfowisko wysokie** – torfowisko zasilane wyłącznie przez wody z opadów atmosferycznych, skrajnie ubogie w związki odżywcze.
- Transekt** – linia, wzdłuż której wykonuje się obserwacje, wydłużona powierzchnia badawcza służąca do rejestracji zróżnicowania badanej cechy w gradience środowiskowym.
- Trofia** – inaczej: żyźność.
- Wariant** – w systematyce fitosocjologicznej: jednostka niższa od podzespołu, wyróżniana na podstawie obecności pewnych gatunków (wyróżniających) jako efektu zróżnicowania lokalnosiedliskowego.
- Wododział** – linia lub strefa rozdzielająca dwie zlewnie.
- Wskaźniki (liczby ekologiczne) Ellenberga** – wskaźniki określające preferencje poszczególnych gatunków roślin w odniesieniu do najistotniejszych czynników środowiskowych (m.in. odczyn gleby, ilość azotu, światło, wilgotność, temperatura), określone przez niemieckiego botanika Heinza Ellenberga (1913–1997).
- Wydma brunatna** – ustabilizowana wydma z cienką warstwą gleby (regosolu lub arenosolu), porośnięta przez wrzosowiska i niektóre postaci boru nadmorskiego.
- Wyleżyska śnieżne** – miejsca długotrwałego zalegania pokrywy śnieżnej w wysokich górach; położone w zagłębieniach pod ścianami skalnymi lub w niewielkich, zimnych dolinkach.
- Wypowe stanowisko** – izolowane miejsce występowania gatunku rośliny lub zwierzęcia, oderwane od jego głównego zasięgu.
- Wysięk** – słabe powierzchniowe wysączenie się wody podziemnej, bez widocznego odpływu na zewnątrz, powodujące zawilgocenie terenu.
- Zastępcze zbiorowiska** – zbiorowiska roślinne powstałe pod wpływem gospodarki człowieka i zajmujące miejsce zbiorowisk naturalnych.
- Zbiorowisko roślinne** – powtarzająca się kombinacja rosnących razem gatunków roślin.
- Zdjęcie fitosocjologiczne** – sposób opisu zbiorowiska roślinnego polegający na spisaniu wszystkich gatunków rosnących na określonej powierzchni próbnej wraz z oceną ilości każdego z nich.
- Zespół roślinny (asocjacja roślinna)** – powtarzająca się kombinacja rosnących razem gatunków roślin, mająca przynajmniej jeden gatunek charakterystyczny.
- Zjuwenalizowany** – pozbawiony cech związanych z wiekiem dojrziałym, wykazujący w starszym wieku cechy właściwe dla wieku młodego.

Zonacja – pasowe następstwo roślinności w przestrzeni, wywołane zróżnicowaniem lokalnosiedliskowym zgodnie z określonym gradientem (kierunkiem zmian) czynników siedliskowych, np. na górskich zboczach, na brzegu cieków i zbiorników wodnych, na skraju lasu.

Źródło – samoczynny, naturalny, skoncentrowany wypływ wody podziemnej na powierzchni terenu lub w dnie zbiornika wodnego.

FALIŃSKA K. 1996. Ekologia roślin. Podstawy teoretyczne, populacja, zbiorowisko, procesy. Wyd. Nauk. PWN, Warszawa, s. 453.

HŁUSZCZYK H., STANKIEWICZ A. Słownik szkolny. Ekologia. Wyd. Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa, s. 83.

JAROSZEWSKI W., MARKS L., RADOMSKI A. 1985. Słownik geologii dynamicznej. Wydawnictwa Geologiczne, Warszawa, s. 310.

KLIMASZEWSKI M. 1978. Geomorfologia. PWN, Warszawa, s. 1098.

MATUSZKIEWICZ W. 2001. Przewodnik do oznaczania zbiorowisk roślinnych Polski. Vademecum Geobotanicum. Wyd. Nauk. PWN, Warszawa, s. 537.

MIGOŃ P., GRYKIEN S., PAWLAK R., SOBIK M. 2003. Słownik geograficzny Europa, Wrocław, s. 388.

OLACZEK R. 1999. Słownik szkolny. Ochrona przyrody i środowiska. Wyd. Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa, s. 308.

PAWLACZYK W., WOŁEJKO L., JERMACEK A., STAŃKO R. 2002. Poradnik ochrony mokradeł. Wyd. Lubuskiego Klubu Przyrodników, Świebodzin, s. 272.

SZWEYKOWSCY A., J. (red.) 1993. Słownik botaniczny. Wiedza Powszechna, Warszawa, s. 799.

ZGÓŁKOWA H. (red.) Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny. Wyd. Kurpisz, Poznań.